

Joaquim M. PUIGVERT I SOLÀ: *Josep Danés i Torras. Noucentisme i regionalisme arquitectònics*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008, 334 pàgines.

Des de ja fa una pila d'anys Joaquim M. Puigvert ha dedicat una part molt considerable de la seva activitat de recerca a la figura de l'arquitecte olotí Josep Danés i Torras. Fruit del seu esforç investigador, disposem d'un repertori ampli de publicacions, entre les quals cal destacar una primera biografia professional de Danès apareguda el 2003, lamentablement en una edició amb una difusió més aviat reduïda, que ara es veu completada, no solament amb el catàleg de la seva obra, sinó també amb un extens i molt valuós estudi introductor de prop de dues-centes pàgines. Gràcies als treballs de Puigvert i, d'una manera molt especial, al que ara ressenyem, s'ha aconseguit la recuperació integral de la figura de l'arquitecte i de la seva obra. Conegut sobretot pel seu vessant d'estudis de la masia, s'havia oblidat que havia estat –agafant les paraules del pròleg de Joaquim Nadal– «un dels paradigmes del noucentisme» i que a conseqüència de la «dilapidació posterior per ignorància acumulada, per descurança sistemàtica» s'havia produït «la pèrdua de personalitat i identificació de la seva obra».

El llibre es presenta en una edició molt acurada a càrrec de Publicacions de l'Abadia de Montserrat que l'ha inclòs dins la «Sèrie Il·lustrada» de l'emblemàtica col·lecció «Abat Oliba». Es divideix en dues parts molt clarament diferenciades. A la segona, 250 fitxes, agrupades en diverses categories tipològiques, conformen el catàleg de l'obra de Danés. Inclou, no solament la seva obra estrictament arquitectònica, sinó també la realitzada en el terreny de les arts decoratives o l'urbanisme. Cada fitxa inclou il·lustracions corresponents a la reproducció del projecte original, a alguna fotografia d'època o a alguna de contemporània. Val a dir que els responsables de les fotografies que il·lustren el catàleg i també tot el llibre són Àngel Almazán, Xavier Puigvert i Quim Turon. És de gran ajuda en el maneig d'aquest catàleg l'índex toponímic que el lector pot trobar al final del llibre. Cal insistir, però, que el valor d'aquesta obra no es redueix a la presentació d'aquest minuciós inventari, sinó que es veu molt incrementat per l'autèntica exegesi interpretativa de l'activitat professional i de l'obra de Danés que Puigvert fa en la primera part del llibre, sobre la qual voldríem cridar l'atenció en aquesta nota.

El llibre s'obre amb una «Introducció» on l'autor exposa els que al nostre entendre són els dos principals objectius de l'estudi. En primer lloc, es vol posar en evidència que la figura de Danés transcendeix el seu vessant d'estudis de la masia, pel qual ha estat fins ara conegut i reconegut. I, en segon lloc, es tracta d'utilitzar aquest estudi de cas per posar de manifest que encara està per fer una història de l'arquitectura com a professió liberal.

A continuació, Puigvert aborda els orígens familiars i geogràfics de Danés i la seva formació. Ho fa en dos capítols separats i molt descompensats pel que fa a les respectives extensions. Mentre que el primer ocupa quatre pàgines, el segon arriba quasi a les trenta. Ara bé, en el seu conjunt, tots dos ens proporcionen una valuosa anàlisi del comportament socioeconòmic dels sectors benestants i de la burgesia professional a la segona meitat del segle XIX i la primera del XX. N'és un bon exemple el repàs que realitza dels estudis universitaris de Josep Danés, els seus germans i oncles. Amb aquesta breu relació d'estudis i oficis dels Danés, Puigvert i Solà posa de relleu la importància que van atorgar al si de la família a rebre una bona formació i a inculcar als descendents els valors fonamentals de l'estudi i l'esforç. Aquest capítol inclou un esment a algunes de les lectures de Danés durant la seva etapa com a estudiant d'arquitectura que van deixar la seva petjada en la manera de veure i entendre l'arquitectura i, per tant, també en la seva trajectòria professional posterior. A través d'una selecció encertada de les anotacions recollides en les agendes personals, Puigvert i Solà ens mostra com era el desenvolupament de les classes a l'Escola d'Arquitectura, les activitats que l'aprenent d'arquitecte realitzava durant el temps de lleure i, finalment, els seus interessos, on destaca una fascinació per l'arqueologia i, sobretot, l'excursionisme. Del

testimoni escrit que ofereixen aquestes fonts també es desprèn quines van ser les seves amistats, els primers treballs abans que finalitzés la carrera l'any 1917 o, fins i tot, les filies polítiques.

Destaca la vinculació des de molt jove de Danés amb el Centre Excursionista de Catalunya, institució en la qual va tenir una implicació molt important, no solament projectant la reforma de la seva seu al carrer Paradís, sinó també ocupant diferents càrrecs a la junta directiva. En aquest sentit, es destaca que va tocar-li fer les funcions de president en el context de la Guerra Civil i gestionar la gens fàcil adaptació de l'entitat al nou estat de coses de la postguerra. En tots dos casos va sortir-se'n esquivant qualsevol implicació política i evitant qualsevol posicionament ideològic que hagués pogut desembocar en el tancament del Centre. Evidentment també va ser en el marc del Centre Excursionista de Catalunya i sota la direcció de Batista i Roca que Danés va desenvolupar els seus estudis sobre la masia.

En el capítol tercer, «Pràctica professional», Puigvert aborda l'anàlisi de l'activitat professional de l'arquitecte olotí deixant per a dos capítols específics alguns dels seus projectes més emblemàtics: la reconstrucció i la restauració de diverses esglésies del període de postguerra, per una banda, i la seva intervenció a Núria, per una altra banda. Centrant-nos en el tercer capítol, Puigvert i Solà només començar s'encarrega de desfer l'estereotip dels professionals liberals catalanistes en recollir els intents de Danés per aconseguir una plaça en el funcionariat estatal, temptativa que va resultar infructuosa. De fet Puigvert ens presenta un professional que es va moure al llarg de la seva vida entre l'exercici lliure de la seva professió i el seu treball per compte d'institucions com el Bisbat d'Urgell o l'Ajuntament de Ribes. El càrrec d'arquitecte diocesà del Bisbat d'Urgell, que ocupà des de 1927, li procurà molts encàrrecs de reforma o de construcció de nova planta de temples durant la postguerra. Tant l'activitat per compte del Bisbat d'Urgell com l'exercí del càrrec d'arquitecte municipal de Ribes es traduïren en un augment de la seva cartera privada de clients. A la vegada, en tots dos casos Danés aconseguia fruit d'aquests càrrecs complementar els seus ingressos procedents de l'exercici privat de la professió. En conjunt, l'estudi minucios que fa Puigvert i Solà li permet establir les tres principals fonts en la procedència de la clientela de Danés: primer, els clients transferits per Bernat Pejoan, arquitecte amb el qual va compartir despatx fins a la seva mort l'any 1926; segon, aquells que provenien dels contactes familiars; i, tercer, els derivats de les seves connexions dins de l'Església, el Centre Excursionista de Catalunya, el Bisbat d'Urgell i el seu càrrec d'arquitecte municipal de Ribes.

Mirada globalment, com fa Puigvert en aquest capítol tercer –modèlic pel que fa a la manera d'afrontar l'anàlisi de l'activitat d'un professional liberal–, l'obra de Danés comprèn des de projectes de fàbriques, cases i panteons per a clients pertanyents a la burgesia industrial fins a la construcció de cases de renda destinades a les classes mitjanes i amb capital dels grans propietaris de sòl urbà. També hi van tenir una gran importància els projectes eclesiàstics, entre els quals destaquen aquells que van ser resultat dels encàrrecs del pare carmelita Sendra, com, per exemple, la colònia escolar de la Verge del Carme al castell d'Onda, a Castelló. El seus treballs al Santuari de Núria i a l'església parroquial dels Àngels a l'Eixample de Barcelona també sobresurten per les grans dimensions d'ambdós projectes.

A més a més, Danés va tenir un paper rellevant en la projecció de les torres d'estiuieg, on va contribuir decisivament en la creació d'una nova arquitectura anomenada *neomasia*, que, como assenyala Puigvert i Solà, pretenia erigir-se com un element que donés valor de continuïtat i tradició que representaven les masies clàssiques que tan bé coneixia Danés gràcies a la seva participació en l'Estudi de la Masia impulsat pel Centre Excursionista de Catalunya. Al darrere hi havia, per tant, un autèntic intent de maridar els cànons tradicionals amb els noucentistes i regionalistes amb resultats tan meritoris com el projecte de la Masia Mariona per al meteoròleg, astrònom i mecenes Rafael Patxot. Puigvert i Solà també ressalta el vessant de Danés com a restaurador de monuments, com ara, i molt destacadament, la

Pia Almoina de Girona, i també l'interès de Danés pel patrimoni arquitectònic (i artístic en general) i la seva preservació davant de la descurança i l'espoli de què era objecte. Aquestes activitats responien a uns principis d'intervenció que avui encara sorprenen per la seva modernitat, en el sentit que cada una de les restauracions executades havia de respondre a la situació en què es trobava cada obra en cada un dels llocs. Al darrere, ens assenyala Puigvert, no hi havia sinó la voluntat expressada per un altre gran arquitecte, Jeroni Martorell, de fer «que tot el país sigui museu», en la línia clarament noucentista de bastir un país, modern, culte i extraordinàriament respectuós amb la tradició i el llegat històric i patrimonial.

Sense cap dubte, el projecte més important de Danés va ser el Santuari de Núria, tal com ja hem esmentat més amunt. I d'acord amb aquesta rellevància, l'estudi que en fa Puigvert i Solà ocupa una posició central en l'obra que ressenyem. La significació d'aquest projecte respon a diferents factors, com ara la magnitud de la construcció que hi projectà i les dificultats en la seva execució material per a aquella època i pel lloc on està emplaçat el santuari. Ara bé, més enllà de la importància que per sí mateix té aquest projecte dins el conjunt de l'obra de Danés, Puigvert, molt encertadament, al capítol quart (titulat «Fer d'arquitecte al Pirineu») n'afronta l'estudi situant-lo en un marc més general: el de tota l'activitat arquitectònica desplegada per Danés al Pirineu catalanoandorrà. En aquest sentit, resulten extraordinàriament interessants les consideracions sobre el model alpí en que s'emmirallà el regionalisme arquitectònic noucentista i sobre la reinterpretació que a partir d'aquest model alpí feren dels paisatges pirinencs propis. És des d'aquest marc interpretatiu que Puigvert es pot plantejar si amb el projecte de reforma es pretenia convertir Núria en el gran Sant Bernat català.

Malgrat la seva magnitud, l'obra de Danés al Pirineu de cap manera no es redueix al projecte del Santuari de Núria. El conjunt dels seus projectes pirinencs respon al desenvolupament d'una arquitectura culta d'alta muntanya que comprèn des de refugis (on destaquen les reformes del Xalet de la Molina) fins a nombrosos encàrrecs públics i particulars, sobretot al voltant de Ribes de Freser, passant pels encàrrecs rebuts de les companyies hidroelèctriques.

Dins el capítol cinquè, «Les esglésies de la guerra», Puigvert i Solà, després de tractar algunes qüestions com ara la minva de la repercussió de la nova arquitectura religiosa europea en l'àmbit espanyol a l'època de la postguerra, passa a analitzar les intervencions de Danés en la reconstrucció de temples afectats per la Guerra Civil i els seus projectes d'esglésies de nova planta. Pel que fa als primers, de les 14 reconstruccions més les 9 reformes i ampliacions que dirigí Danés, destaca la seva intervenció, en primer lloc, en la reconstrucció de Sant Domènec de Puigcerdà, on va haver d'ajustar les reformes al manteniment de l'estil gòtic i a un escurçat pressupost, i, en segon lloc, en la del temple de Canet de Mar, que havia estat incendiat el 1936, on realitzà un projecte d'harmonització d'estils que no es portà a terme en la seva totalitat. En relació amb la construcció d'esglésies noves (8 en total) sobresurten el projecte de l'església parroquial de la Mare de Déu dels Àngels (al bell mig de l'Eixample barceloní), les obres de la qual no es pogueren emprendre per l'esclat de la Guerra Civil i no serien de fet iniciades fins al 1942; la construcció del santuari de la Mare de Déu de la Bonanova, continuada per l'arquitecte Joaquim Porqueres després de la mort de Danés; o l'església de Ribes de Freser, amb un caràcter danesià molt marcat, on, com en el cas dels temples dels Caputxins d'Olot i de Nevà, trobem l'ús dels arcs parabòlics, d'ascendència gaudiniana.

En tots aquests casos la participació de Danés no es limitava a actuar com a projectista, sinó que mostrà un grau d'implicació molt més intens intervenint en els debats previs respecte a on i com portar a terme cada un dels projectes, aportant a aquests debats un punt de vista ponderat o objectiu en «unes circumstàncies polítiques ben poc propícies per a la reflexió distanciada», ens diu Puigvert. Vista en el seu conjunt l'obra de Danés en aquest ter-

reny, és clar que respon a un via intermèdia entre els plantejament d'aquells arquitectes que defensen una posició més tradicional i historicista i els més clarament avantguardistes, fet que, a parer de Puigvert, el situa en un plantejament arquitectònic de modernitat moderada.

Finalment, Puigvert i Solà dedica el sisè capítol a l'estreta vinculació de Danés amb les arts decoratives. Aquest interès per les arts decoratives i l'art en general data dels seus anys com a estudiant d'arquitectura i s'estendrà fins a les seves obres arquitectòniques ja com a professional, en el desenvolupament de les quals atorgà una especial atenció a l'ornament. Per aquesta raó va ser ell mateix qui moltes vegades dissenyà els elements decoratius de les seves construccions. I quan no era aquest el cas, els seus escrits donen testimoni fins a quin punt arribava a ser d'estret el seguiment que feia del treball artesanal de la llarga nòmina de col·laboradors amb què comptava, intervenint a vegades en l'elecció dels materials que s'havien d'utilitzar o supervisant la realització en diferents etapes de les obres encarregades. El seu ampli coneixement de l'ofici dels artesans i artistes catalans es reflecteix en el fet que, tal com comenta Puigvert i Solà, l'arquitecte Josep Francesc Ràfols i Fontanals demanés la seva col·laboració per confeccionar el *Diccionario biográfico de artistas de Cataluña*. El capítol és clou amb tres apartats dedicats, el primer, a explicar quin paper va donar Danés al mosaic en la seva obra des de l'aclaridora llum de les relacions laborals que es van establir entre ell i l'escenògraf, pintor i mosaicista Lluís Bru. En el segon apartat Puigvert ressenya l'ús que Danés va fer de la ceràmica i la terracota en la decoració escultòrica. I, finalment, en el tercer, tracta les relacions de l'arquitecte amb Ferdinandus Serra Sala, esgrafiator que havia col·laborat no solament amb Danés, sinó també amb bona part dels arquitectes noucentistes.

En conjunt aquesta nova aportació de Puigvert sobre la figura de l'arquitecte olotí Josep Danés i Torras pensem que no pot qualificar-se d'altre manera que de definitiva, pel que fa a l'estudi del personatge i la seva obra, i de modèlica, en el sentit més literal de la paraula. L'estudi de qualsevol professional liberal a partir d'ara té un llibre de referència en la mesura que dóna la pauta de les fonts que cal escorcollar i de com fer el plantejament i exposició de la trajectòria professional seguida. Puigvert ha complementat un exhaustiu treball de fonts (molt variades) amb la determinació d'un marc interpretatiu precís, el valor més destacable del qual és el de la contextualització del treball i l'obra de Danés, no solament a nivell català, sinó inclús a nivell internacional. Per a un professional com Danés, que s'inscriu plenament dins el corrent noucentista i que com a bon noucentista tenia posats els ulls nord enllà, aquest és un fet que dóna un gran valor al llibre.

ALBERT GARCÍA GUEVARA
FRANCESC VALLS-JUNYENT